

Mirza Čerkez, prof.
Univerzitet u Sarajevu/University of Sarajevo

UDK 378 : 316.3(497.6)

PANTA REI

PANTA RHEI

No man ever steps in the same river twice

Heraclitus

Sažetak

U ovom radu autor će pokušati prikazati put i tokove kojim se kreće visoko obrazovanje u kontekstu dubokih i značajnih promjena koje su se zbile u Evropi i svijetu unutar turbulentnog konteksta dvadesetog vijeka, njihovom odrazu na situaciju u Bosni i Hercegovini i kako spremno dočekati izazove dvadeset i prvog.

Summary

In this paper author will attempt to show higher education's paths and developments in the light of deep changes that took place in the Europe and world in the turmoil of the 20th century, their reflection on the BH situation and how to meet readily the challenges of the 21st century.

Promjene su sastavni dio postojanja čovjeka kao bića na planeti Zemlji. Neminovnosti, a ponekad i puka potreba za promjenama, do sada su bile pokretačka snaga čovječanstva i sredstvo koje mu je pomoglo da stvori alate i instrumente za prevazilaženje vlastitih neuroloških i bioloških ograničenja. Govoriti o promjenama znači analizirati suočavanje s njima, s nepoznatim i prenositi tako akumulirano iskustvo na one kojima je to najpotrebnije.

XX vijek je bio vijek velikih dešavanja i korjenitih promjena. Najznačajnije su se odvale u njegovoj drugoj polovini. Ne mogu tvrditi sa sigurnošću da li su one dale sve od sebe generaciji koju su zadesile, ili imaju još kuveta u sebi da izmijene svijet. Konstantno preispitivanje i tumačenje odnosa čovjeka i svijeta koji ga okružuje je dovelo do pojave novog morala i definisanja nove humanosti. Neke od društvenih promjena druge polovine XX vijeka su gromovito nastupile i korjenito potresle do tada uvriježena i gotovo

univerzalna shvatanja. Neke od njih su se pak nametnule kao neminovnost. Današnje vrijeme je tako brzog koraka da iskustvo prethodne generacije ne vrijedi ni prebijene pare.

Univerzitet kao institucija se isto tako našao suočen s promjenama. Novi odnosi moći, zahtjevi vremena, društvena klima i briga za budućnošću su postavili zahtjeve pred univerzitet koji zahtijevaju ozbiljno promišljanje, munjevito reagovanje i nove načine njihovog rješenja. Uloga univerziteta se počinje lagano mijenjati pod uticajem novih rasporeda snaga i moći. Nekadašnja definicija univerziteta: „Univerzitet – zajednica fakulteta kao naučnih i najviših nastavnih ustanova za određene struke ili grupe struka; univerzitet sprema visokokvalificirane stručnjake, daje u okviru fakulteta studentima specijalna teorijska i praktična znanja, uvodi ih u metod nastavnog rada, organizuje, unapređuje i usklađuje nastavu, te predstavlja važan faktor u ekonomskom, kulturnom i društvenom razvitku“¹ je parcijalno izmijenjena iz temelja. Zadaci s kojim se susreću savremeni univerziteti, pa tako i oni javni u Bosni i Hercegovini, nisu nimalo lahki. Nedostatna primanja, povećani broj studenata, povećanje društvene odgovornosti, pritisak trećih lica, sve glasnjiji zahtjevi za povećanom konkurentnošću, međunarodni procesi u sferi visokog obrazovanja traže veću kombinaciju iskustva, praksi i ekspertize sa pozitivnim elementima globalizacijskog trenda uvezivanja.

Nastanak evropskog istraživačkog prostora i evropskog prostora visokog obrazovanja je pokrenula plemenita želja za objedinjavanjem evropske raznolikosti u jednu koherentnu i moćnu silu koja je dorasla težini zadatka, a to je da pripremi društvo Evropske unije i zemalja koje će biti članice za temeljitu promjenu načina, nastanka korištenja i upotrebe znanja u svrhe koje odrede ekonomija i društvo zasnovani na znanju. Društvo znanja kao krajnja instanca, mnogo specifičnije ekonomija znanja kao put do te instance (tj. proizvodnja i usluge zasnovane na aktivnostima pojačanog znanja koje doprinose ubrzanom koraku tehnološko-naučnog razvoja), čiji su evropski stubovi gore navedeni prostori, odgovor je na institucionalnu krizu koja se kroz različite intenzitete manifestuje u zapadnom svijetu od 1973.

Kakva je uloga univerziteta, naročito javnih u Bosni i Hercegovini? Pored svih nedaća koje su zadesile našu zemlju, od agresije 1992–1995, naslijeđene krize samoupravne industrije, teškoće na putu integracija i provođenja reformi, visoko obrazovanje je jedina svjetla tačka. Javni univerziteti, uprkos teškoćama, nastavljaju ostvarivati izvrsne rezultate u

¹ Enciklopedija Jugoslovenskog leksikografskog zavoda (1968–1969), tom 6, str. 57.

obavljanju svoje akademske misije. Javni univerziteti i jesu putokaz, a ne samo institucije u kojima se suhoparno prenosi znanje. Ovo su institucije koje uz ogromno ulaganje napora i energije pokušavaju biti ozbiljni igrači u velikoj tržišnoj utakmici u sferi obrazovanja na svjetskom nivou. U takvoj situaciji mnogo je bolje prihvatiti ponuđenu ruku i prihvatiti dobre prakse koje se nude.

Dužnost univerziteta je obrazovati akademske građane koji će jednog dana postati vrsni stručnjaci u svojim oblastima i time pomaknuti dalje granice otkrivenog i time promovisati vrijednosti ovog dijela svijeta i Evrope i pokazati istinsku snagu i talent naše zemlje.

Misija koja vodi univerzitet je najplemenitije vrste: pripremiti za život mlade ljude pune entuzijazma i poleta i želje za stvaranjem bolje sutrašnjice. Još od prvih dana to je bila ponosna zajednica iskusnih koji žele podijeliti to iskustvo sa onim koji dolaze.

U trenutku kada se cijeli svijet ujedinjuje u snažan i monolitan blok ne smijemo propustiti da pokažemo naše kvalitete. Zahvaljujući tim kvalitetima, naši univerziteti su uspjeli opstati i u najtežim trenucima. Pored nastave, istraživačke aktivnosti su u središtu svakog univerziteta. Bez predanosti istraživanju nije moguće stvarati bolje sutra i pomicati granice otkrivenog. Šta to znači? Bez teoretskog znanja nije moguća ni njihova primjena u praksi, što dalje ima za posljedicu nemogućnost razvijanja novih alata, vještina i oruđa za prevazilaženje neurološko-bioloških ograničenja čovjeka prilikom gradnje našeg odnosa sa prirodom i uzimanja iz nje što je potrebno za dalji opstanak čovjeka.

Javni bh. univerziteti su duboko svjesni tereta koji nose na svojim plećima. Pripremanje mladih generacija za život nikada nije bio jednostavan zadatak, posebno u današnjem vremenu brzih promjena i brzog života. Poseban je izazov pripremiti ih što bolje da budu spremni izaći na kraj sa izazovima današnjeg društva i planete, ako ne i najtežim u cjelokupnoj historiji čovječanstva. Ipak, nismo sami u toj bitki velikih razmjera. Univerziteti širom svijeta se suočavaju sa istim problemom? Kako na najbolji način izvršiti svoju plemenitu dužnost slijedeći univerzitetsku tradiciju i brzomijenjajuće zahtjeve savremenog doba? Načini i pozitivne prakse drugih koji su se mnogo ranije suočili sa ovim problemom su uzor kako treba kalibrirati naše instrumente prenošenja i stvaranja znanja. Za pobljže objašnjenje i preciznije rezultate, ipak, moramo malo sačekati jer više nego stoljeće koje je nedavno ostalo iza nas, stoljeće u koje sada ulazimo, 21, bit će stoljeće nauke i tehnologije. Više nego ikada, investiranje u istraživanje i

tehnološki razvoj nudi budućnost koja najviše obećava. Međutim, u Evropi je istraživanje u zabrinjavajućoj situaciji. Nepostojanje zajedničke akcije koja bi popravila trenutni trend bi moglo dovesti do gubitka razvoja i kompetitivnosti u sve više globalnoj ekonomiji. Otklon ka ostalim tehnološkim silama u svijetu će sve više rasti, a Evropa možda neće uspješno izvršiti tranziciju ka ekonomiji zasnovanoj na znanju. Čemu tako mračna slika?²

Današnje društvo je povezano i ujedinjeno na mnogo načina. Iz toga proističe kako problemi jednog nisu samo njegovi, već se vrlo lahko mogu pretvoriti u probleme drugih. Ovakav zajednički pristup stvarima traži i zajedničko pristupanje rješavanju problema.

Bolonjska deklaracija i prateći dokumenti su jedan vid rješavanja problema koji su zadesili EU i ostale zemlje evropskog kontinenta. Snaga Bolonjske deklaracije je ujedinjavanje različitih univerzitetskih tradicija, uzimanje dobrih i pozitivnih elemenata i stvaranje prostora u kojem će se uloženi trud i rad podjednako cijeniti. Ponekad je za rješavanje složenog problema potrebno imati više perspektiva za sagledavanje kako bi se pojavilo rješenje. Bolonjska deklaracija je bila vođena ovim principom i političkom željom za što većom kohezijom na tlu Evrope. Kasnije je politička želja ustuknula pred snagom koja se pomolila sa univerziteta i ostalih institucija visokog obrazovanja u Evropi. Bolonja nije više puka politička želja. Ona je postala stvarnost i put koji slijede univerziteta Euroazije.

Na koji način javni univerziteti u BiH mogu iskoristiti ovaj rijetki historijski trenutak da se pokažu naši kvaliteti? Globalni trendovi od sredine 1990-ih pokazuju na porast usluga i proizvodnje u čijem centru nisu više tradicionalne industrijske usluge i proizvodnja, već znanje. To je glavni preokret i promjena u drugoj polovini XX vijeka. XXI vijek ima težak zadatak da uspostavi novu eru blagostanja i napretka vođen ekonomijom zasnovanom na znanju i društvom znanja kao završnom instancom. Ovo je vijek u kojem će nove tehnologije cvjetati, a u kojem će opstati oni koji su u stanju za najbrže vrijeme proizvesti. Zadaci javnih univerziteta su takvi da na vrijeme uoče vladajuće trendove kako bi se na vrijeme pripremili i ponudili studentima ono što im je najpotrebnije u ovakvom trenutku – aktuelna znanja i vještine koje će im pomoći da sami traže svoj put u životu i da učine nešto po čemu će biti upamćeni: kao generacija koja je izvršila preokret nabolje i spasila i sebe i Bosnu i Hercegovinu od propadanja u ništavilo.

² http://www.aic.lv/bologna/Bologna/contrib/EU/Toward_EResArea.pdf; stranici pristupljeno 12. II 2015. Prevod autora.